

Oponentský posudek na habilitační práci

Mgr. Daniel Nemrava, PhD.: *Snivci a trosečníci. Reprezentace (bez)moci v současném latinskoamerickém románu*. Brno: Host, 2014. 252 str.

(Doc. PhDr. Hedvika Vydrová, FF UK, Praha)

Text, který předkládá Daniel Nemrava pro habilitační řízení, vznikl v rámci postdoktorického grantového projektu „*Vztah fikce a politiky v současném hispanoamerickém románu*“ (GA ČR P406/12/P098) a vyšel v knižní podobě v roce 2014 v brněnském nakladatelství Host. Byl tedy již opakovaně „prověřen“: posuzovateli Grantové agentury České republiky, recenzenty nakladatelství Host a také možnými čtenáři z řad odborné i laické veřejnosti.

Jako čtenářka-hispanistka jsem byla Nemravovou prací upřímně zaujata a toto zaujetí přetrvalo i při pozdější práci na oponentském posudku pro habilitační řízení. Z obou čtení se mi předložený text jeví jako pozoruhodný příspěvek k interpretaci složitých proměn, jimiž v posledním půlstoletí prošel – ve svém materiálním i duchovním bytí – tak významný region soudobého světa, jakým je Latinská Amerika.

Daniel Nemrava si nepochybně předchozí badatelskou, pedagogickou i překladatelskou praxí vytvořil dobré předpoklady pro naplnění ambiciózního záměru: postihnout vztah politiky a literatury, aktuálního světa minulosti a přítomnosti a fikčního světa v dané geopolitické oblasti a v časovém úseku od šedesátých let minulého století do konce prvního desetiletí nového tisíciletí. Vymezují toto období v poněkud širším rozsahu než jak explicitně činí autor, který na samém počátku práce (str. 13 dole; všechny mé odkazy vycházejí z paginace tištěné verze, nikoli rukopisu, který jsem měla k dispozici při první četbě) klade těžiště svého zkoumání do tří dekád od 70. do 90. let 20. století, ale de facto se danou problematikou zabývá právě v oné delší časové sekvenci.

Práce je koncipována jako dvoudílný celek, v němž první část „Mezi literaturou a politikou“ (18-73) zkoumá v obecné rovině vztah literárního díla, konkrétně románu, a reflektované skutečnosti, možnosti narace při reprezentaci historické zkušenosti a naopak – možnosti interpretace díla v mezích vytvářených tlakem všudypřítomné politiky a ideologie. V prvním sledu se ústředními tématy Nemravových úvah, opírajících se o dobře volený soubor teoretických prací (Benjamin, Schmitt, Balandier, Ricœur, Deleuze a Guattari, Canetti aj.), stávají politika a politično, svoboda, moc-bezmoc-násilí, destrukce a „vášeň zrušení“ (25). V dalším se pak věnuje otázce autonomie umění (literárního pole; Arendtová, Bourdier) vůči politice a s tím souvisejícího konceptu angažovaného intelektuála. Zde se již autor pohybuje na půdě Latinské Ameriky. Lehce se posouvá od obecných vymezení ke konkrétnímu regionu a danému časovému období, představujícím základní téma jeho práce, a ke stěžejní historické události, která rozhodujícím způsobem zasáhla do dalšího společenského a kulturního dění v Latinské Americe a formovala několik generací nejen latinskoamerických, ale také severoamerických a evropských intelektuálů: kubánské revoluci (1959). Nemrava poukazuje na následující silné zpolitizování kultury (zejména literatury) a „pasti“, jakou představoval rodící se ideál „angažovaného intelektuála“ pro latinskoamerickou a obecně i západní kulturní frontu (Sartre). Zde i v dalších pasážích, které velmi přesvědčivě ukazují, jak „posun zpolitizované kultury ke kulturní politice“ (Eaggleton,

36), postupné vyprazdňování myšlenkového „revolučního“ potenciálu v kubánské realitě a jeho krach v 70. letech spolu s nástupem krvavých vojenských diktatur v řadě zemí jižní části subkontinentu (Chile, Argentina, Uruguay) vedou k odklonu od politiky a zároveň vytvářejí kulturní vakuum, které otevírá cestu konzumu a „neškodnému“ masovému umění.

Dosah těchto proměn pro literaturu je předmětem dalších podkapitol první části práce. Daniel Nemrava se zabývá především otázkou sdělitelnosti historické zkušenosti, její reprezentace v literárním díle, zejména ve výpravné próze. Střet ideologie a naratologie, proměny narativního diskursu opět dovádí z obecně teoretické roviny (Bílek, Papoušek, Skalický; Iser, Cohnová, Foucault) ke specifické problematice latinskoamerického románu a jeho možných čtení (mody alegorie, ironie, parodie). I zde autor prokazuje velkou konceptuální kázeň a smysl pro celkovou stavbu, poněvadž právě tyto aspekty jsou nosnými pilíři druhé části práce „Mezi zkušeností a vyprávěním“ (78 – 227).

V úvodu se autor znovu vrací ke zlomové epoše 60. let v Latinské Americe a jejímu nejvýraznějšímu literárnímu fenoménu, tzv. *boomu* či „novému hispano/latinsko/americkému románu“. Je obdivuhodné, jak se mu podařilo tento tak diskutovaný, analyzovaný a „popsaný“ jev nejen přehledně shrnout, ale zároveň ho nově představit ze značného časového odstupu a z perspektivy hispanisty (amerikanisty), který patří ke generaci, jež ho nemohla reflektovat v době jeho nástupu a největší slávy. Ale také znovu prokázat, že tak nečiní z nějaké povinné úlitby, ale že tyto úvahy jsou nedílnou součástí jeho dalšího výkladu narativních proměn a strategií v neklidném světě konce 20. století. Proto se také vyrovnává s dalšími hojně diskutovanými otázkami – magickým realismem, „záračným reálnem“, neofantastickou prózou, *postboomem*, *postmodernismem*, intertextualitou, identitou, transkulturací a zrodem revolty proti *boomu* (*Crack*, *McOndo*) – a vytváří si platformu pro stěžejní část své práce, v níž na pěti zvolených románech rýsuje své pojetí proměn narativních strategií latinskoamerického románu.

Když zmiňuji autorův generační odstup, který je určující pro celé pojetí dané matérie, nemohu nevyslovit jednu pochybnost, která nepochybně vyvěrá právě z mé odlišné generační zkušenosti. Již jsem ocenila rozsáhlý kritický aparát, který stojí za autorovými úvahami. Je celkem logické, že v něm převládají práce zahraniční, a je radostné, že se k nim – zejména v problematice naratologické – přidávají od devadesátých let i nové či u nás nově publikované studie českých autorů (Doležel, Trávníček, vedle již zmíněných). Je to zcela pochopitelné, vezmeme-li v úvahu situaci, v jaké se naše země a její myšlení ocitlo na dlouhá desetiletí. Ale nejde o prameny ani o jména, jde mi o to, že v Nemravově textu cítím jisté vakuum, nevyplněné místo: kde jsme v oněch „šedesátých“ a pak i sedmdesátých a osmdesátých letech byli my? Naše hispanistika, ale nejen ona, kde bylo naše kritické myšlení? A když Nemrava mluví o marxistické kritice, filozofii atd. (83), týká se to vůbec nás a potažmo celého východního bloku? Nebo jen západu? Měli jsme nějaké marxistické myšlení? Nebo to byla čirá ideologie, utilitární politický diktát z jedné strany a kličkování a kamufláž a úniky či vynucené mlčení ze strany druhé? A nemělo i toto být někde alespoň v náznaku zmíněno? Třeba u jména Emila Volka, na kterého se práce několikrát odvolává, zvláště v pasážích o *postboomu* a „*anti-boomu*“. Protože on je tím vzácným úkazem hispanisty a intelektuála, který zažil kubánskou revoluci a nástup boomu a všeho, co s tím souviselo, ještě tady „na východě“, a nejen zažil, ale také již reflektoval. A který pak svou další odbornou dráhu až do devadesátých let realizoval „na druhém břehu“ a „z druhého břehu“.

Jak již bylo řečeno, druhá část Nemravovy monografie usiluje o nové nebo spíš jiné postižení onoho již zmíněného střetu mezi zkušeností a možností ji vyprávět a na pěti románech pěti hispanoamerických autorů ukazuje rozdílné narativní strategie, které se však stýkají v bytostné potřebě jejich autorů psát a psaním nejen vypovědět o hledání svého místa v proměňujícím se světě, ale především vytvářet nové fikční světy, svébytné a přece s tím „reálným“ propojené.

Jsou to: Argentinec Manuel Puig, *Polibek pavoučí ženy* (1976); Kubánek Reinaldo Arenas, *Barva léta* (1999); Nicaragujec Sergio Ramírez, *Nic než stíny* (2002); chilský světoběžník Roberto Bolaño, *Vzdálená hvězda* (1996); a další Kubánek Abilio Estévez, *Ruský tanečník z Montecarla* (2010).

Přiznávám, že výběr oněch pěti výpovědí pěti vypravěčů mě nejdřív překvapil. A to přesto, že Daniel Nemrava již v „Úvodu“ práce pojmenovává důvody, které ho vedly: země původu a ideologické bouře, které v nich vedly k obludným režimům, od „tropikalizovaného socialismu“ (Kuba a Nicaragua) k „fašizoidním diktaturám“ na ose Sever – Jih (Chile, Argentina; není mi zcela jasná politická analogie Východ – Západ, kterou v této souvislosti autor zmiňuje; 14). A dále problémy, jež museli tito spisovatelé zdolávat při hledání způsobu, jak sdělit nesdělitelné, jak pojmut do fikčních světů svou jedinečnou zkušenost s mocí, násilím, nesvobodou, diktaturou, smrtí. Jak překonat krizi vyprávění svou vlastní poetikou.

Nicméně při četbě skvělých analýz zvolených próz jsem tento výběr nejen přijala, ale pokládám ho za rozhodující pro konečnou přesvědčivost celé práce. Autor se dokázal vyrovnat nejen s rozdílnou proslulostí vybraných autorů, s velkým časovým rozpětím ve vydáních jejich próz (naopak prokázal, že nerozhoduje datum, ale „moment zlomu“ a jeho reflexe; 107), s dvojí prezentací kubánské prózy a absencí jiných děl a autorů, ale také s odlišnými osudy tvůrců: od exilu k těkavému putování po světě (Bolaño), od potupné smrti vyhnance v ponižení, nemoci a samoty (Arenas) k účasti na zpupné moci (Ramírez), od útěku do iluze kýče (Puig) ke snu o tanci v lese (Estévez).

Daniel Nemrava již na počátku práce předkládá klíč k uchopení odlišné poetiky, s níž každý ze zvolených autorů tematizuje traumatickou zkušenost. Navrhuje číst osudy postav, jež pojmenoval „snivci a trosečníky“, „v modech alegorie a ironie jako dvou tváří téže zkušenosti času“ (15). Ironie (parodie) ve smyslu synchronní struktury a její destrukce, alegorie jako následnosti a rekonstrukce cesty. V závěru práce shrnuje výsledky svých důkladných a strhujících rozborů narativních strategií v pěti zvolených dělech a konfrontuje je s dosavadním stavem bádání (není snad aspekt, který se v minulých desetiletích stal předmětem kritické reflexe latinskoamerického románu, kterého by se Daniel Nemrava nedotkl). Mohu jen konstatovat, že se mu skutečně podařilo postupně vytvořit „alegorický obraz“ latinskoamerické soudobé prózy, jehož jednotlivé vrstvy (geografická, politická a literární) se vzájemně prostupují a uvádějí obraz do pohybu – též v součinnosti s měnícím se pohledem diváka-čtenáře. Tento obraz nepopírá nemožnost úplného sdělení zkušenosti s mocí, politikou, násilím a bezprávným prostřednictvím slova, ale zároveň dokládá, že tato zkušenost, přetavená do textu, ho nezbavuje silného estetického účinku. A na druhé straně,

že zvolené narativní strategie nejsou jen prázdnou hrou či exhibicí, ale že mohou vyplňovat prázdná místa dějin.

Pouze jedna drobná připomínka na okraj. Je možné, že se změnila pravidla pro skloňování cizích jmen v češtině, ale i kdyby tomu tak bylo, zastala bych se u jména Gallegos tvarů Gallegose, Gallegosovi atd. Tvary jako „Gallega“ (27, 186) ztěžují nehispanistům či hispanistům s malou zkušeností se španělsky psanými literaturami identifikovat správně jméno v nominativu (od „Gallega“ by to muselo být Gallego, což v tomto případě není).

Závěrem:

Jednoznačně doporučuji, aby monografie *Snivci a trosečníci* Daniela Nemravy byla přijata jako podklad pro habilitační řízení.

Zdůvodnění:

Jde o originálně pojatou práci, která je výsledkem autorovy mnohaleté soustavné badatelské, pedagogické a překladatelské činnosti.

Shrnuje dosavadní bohatou kritickou reflexi latinskoamerické výpravné prózy a začleňuje ji do kontextu soudobého světa.

Přináší nový generační i geopolitický pohled na danou problematiku.

Je promyšleně komponovaná a skvěle napsaná. I v tomto ohledu je autorův příměr k obrazu, tj. uměleckému dílu, plně na místě.

Je nesporným přínosem ke světovému bádání o dané problematice a vyplňuje jisté prázdné místo v naší české kritické reflexi latinskoamerické prózy (mám na mysli zejména ony změny v čase). Tím spíše, že u nás díla latinskoamerických autorů nejen hojně vycházejí, ale jsou i se zájmem čtena.

31. 8. 2015

Doc. PhDr. Hedvika Vydrová